

Handreiking Uitvoering diplomering examenjaar 2019-2020 i.v.m. Covid-19-maatregelen

Datum: 19 mei 2020

Aanleiding

Op 24 maart 2020 heeft de minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media aangekondigd dat voor eindexamenkandidaten voortgezet onderwijs het centraal examen (CE) in het schooljaar 2019-2020 komt te vervallen en dat het diploma wordt gebaseerd op de resultaten van de schoolexamens. Lees hier de [brief aan de Tweede Kamer](#). Scholen hebben de ruimte gekregen om tot 4 juni 2020 dit schoolexamen goed en veilig te organiseren en af te sluiten. Eerder, op 17 maart, heeft de minister voor de leerlingen in de examenklassen een nadere uitwerking gepresenteerd van de regelingen m.b.t. de schoolsluiting. De nadere uitwerking is te vinden in de [brief aan de Tweede Kamer](#).

Op 15 mei 2020 is [de regelgeving](#) voor de slaag-zakbeslissing in Staatcourant nr 27075 gepubliceerd. Deze regelgeving stelt een reeks bepalingen in het Eindexamenbesluit VO buiten toepassing. Het Besluit eindexamens voortgezet onderwijs 2020 is verder toegelicht in een tweetal servicedocumenten. Zie hier [servicedocument 2](#) en [aanvulling op servicedocument 2](#).

Aangezien de uitslagbepaling en diplomering dit schooljaar op een andere wijze plaatsvinden dan we sinds vele decennia gewend zijn, bestaat er een risico op andersoortige bezwaren en eventueel geschillen met een leerling m.b.t. de uitslag en diplomering dan we tot nu toe kennen. Deze handreiking beschrijft een zorgvuldige uitvoering van de uitslagbepaling en diplomering met als doel dergelijke bezwaren en geschillen zoveel mogelijk te voorkomen. We beperken ons in deze handreiking tot bezwaren en mogelijke geschillen die samenhangen met de afronding van het schoolexamen in de eindexamenklassen (inclusief leerlingen die vervroegd centraal examen hebben afgelegd), de uitslagbepaling, de uitvoering van de resultaatverbeteringstoets (rv-toets) en de definitieve uitslagbepaling.

Leeswijzer

In deze handreiking wordt gewerkt met een ordening in zeven fases die het tijdspad volgt vanaf de inrichting van het programma toetsing en afsluiting (PTA) tot en met de berekening van de uiteindelijke uitslag. De eerste twee fases (A en B) betreffen de tot 16 maart normale uitvoering van het schoolexamen. De vijf daarop volgende (C tot en met G) betreffen de afwijking van de normale procedures.

Zorgvuldige uitvoering diplomering: zeven fases						
→	→	→	→	→	→	→
A	B	C	D	E	F	G
Inrichting PTA en examen-reglement	Uitvoering PTA tot aan 16 maart 2020	Aanpassing PTA en examen-reglement	Uitvoering PTA vanaf 16 maart 2020	Bepaling uitslag (uiterlijk 4 juni)	Afname en beoordeling rv-toets (na 4 juni)	Bepaling uitslag
<i>Oorspronkelijk geplande uitvoering</i>		<i>Aangepaste uitvoering</i>				

A Inrichting van het PTA en het examenreglement

Volgens artikel 31.2 van het Eindexamenbesluit vo stelt het bevoegd gezag van een school voor voortgezet onderwijs jaarlijks voor 1 oktober een programma van toetsing en afsluiting en examenreglement vast, die in elk geval betrekking hebben op het desbetreffende schooljaar.

Als het PTA en het examenreglement voldoen aan de eisen van wet- en regelgeving en op de correcte manier zijn vastgesteld en gecommuniceerd, is de juridische basis op orde.

B Uitvoering PTA tot aan 16 maart 2020

Als het PTA en het examenreglement tot aan de datum van de schoolsluiting van 16 maart 2020 correct zijn uitgevoerd, is de juridische basis op orde. Eventuele bezwaren van een leerling tegen de uitvoering van een onderdeel of aspect van het schoolexamen worden op de op de school gebruikelijke manier behandeld, waarbij het toen vigerende PTA en examenreglement leidend is.

C Aanpassingen PTA en examenreglement

Op 17 maart heeft de minister voor de leerlingen in de eindexamenklassen een nadere uitwerking gepresenteerd. De nadere uitwerking is te vinden in de [brief aan de Tweede Kamer](#). Aansluitend hierop heeft de VO-raad een [Handreiking Aanpassing PTA en examenreglement i.v.m. afronding schoolexamen 2020](#) gepubliceerd.

De aanpassingen in PTA en/of examenreglement dienen zich te bewegen binnen het kader van wet- en regelgeving. De kernpunten hieruit zijn de volgende (zie [hier](#) voor meer informatie):

- Voor de diplomering op basis van het schoolexamen geldt als inhoudelijke minimumeis dat het schoolexamen (per vak) de eindtermen dekt die in de examenprogramma's worden voorgeschreven voor het schoolexamen;
- Aanpassingen in het PTA gaan over toetsen die voorafgaand aan 16 maart 2020 gepland stonden voor afname in de sluitingsperiode van de scholen tot aan de start van het centraal examen;
- Aanpassing van de herkansingsregeling (als onderdeel van het examenreglement) kan, indien noodzakelijk, betrekking hebben op de periode voorafgaand aan 16 maart;
- De school draagt er zorg voor dat leerlingen (en hun ouders) tijdig (voorafgaand aan de afname van het eerstvolgende examenonderdeel) zijn geïnformeerd over de aanpassingen;
- Het is aan de school, i.c. het bestuur om met instemming van de medezeggenschapsraad (MR) tot aanpassing van het PTA en/of het examenreglement te komen;
- Het bestuur meldt zo spoedig mogelijk de aanpassingen in het PTA en/of examenreglement aan de inspectie en plaatst het aangepaste examenreglement in het internetschooldossier (ISD).

Als de aanpassingen in het PTA en/of het examenreglement¹ voldoen aan de eisen die wet- en regelgeving stellen en de communicatie zorgvuldig is verlopen (zie de kernpunten hierboven), is de juridische basis op orde.

D Uitvoering PTA vanaf 16 maart 2020

Als het (gewijzigde) PTA en het (gewijzigde) examenreglement vanaf de datum van de schoolsluiting tot aan de uitslagbepaling correct zijn uitgevoerd, is de juridische basis op orde.

Desalniettemin kunnen kwesties ontstaan die, mede door de aanpassingen in de uitvoering van het schoolexamen, kunnen leiden tot bezwaren. Zie voor voorbeelden van kwesties bijlage 1. Voor alle kwesties geldt dat een correcte uitvoering van de procedures ervoor zorgt dat de juridische basis op orde is.

Voor de afwikkeling van bezwaren in de normale situatie, heeft elke school een set van afspraken en formele routes. Dat moet in principe ook toereikend zijn voor de afwikkeling van bezwaren over de uitvoering van het PTA en examenreglement in de coronacrisistijd.

Mocht zich een kwestie voordoen, ga dan als volgt te werk. De school brengt allereerst met de leerling het concrete geval in kaart. Veel schoolexametoetsen hebben een beperkte weging in het PTA, maar het resultaat van een individuele schoolexametoets kan desondanks van belang zijn voor de leerling. Werk daarna volgens de volgende stappen:

1. Als een leerling een klacht heeft over uitvoering (afname) of procedure rondom een schoolexametoets en/of bezwaar wil maken, volg het examenreglement van de school;
2. Als het examenreglement niet (voldoende) voorziet in een adequate oplossing passend bij de afwijkende situatie in verband met corona, houd dan rekening met de volgende drie stappen:
 - a. De directeur hoort de relevante betrokkenen en neemt een beslissing over de schoolexametoets: resultaat blijft staan *of* toets wordt opnieuw afgenomen in de vorm waarin deze al heeft plaatsgevonden *of* toets wordt in een andere vorm afgenomen;
 - b. De leerling kan beroep tegen de beslissing van de directeur aantekenen bij de commissie van beroep;
 - c. Deze procedure wordt afgewikkeld voorafgaand aan 4 juni, de datum van vaststellen van de uitslag. Als de procedure niet is afgewikkeld voor 4 juni, wordt de uitslag niet vastgesteld voordat de procedure is afgewikkeld. Het recht op rv-toetsen blijft bestaan.

¹ Voorbeelden van dergelijke aanpassingen: aan het oorspronkelijke PTA zijn schoolexametoetsen (i.c. leerdoelen) toegevoegd, bijvoorbeeld om CE-eindtermen alsnog af te toetsen; Schoolexametoetsen in het oorspronkelijk PTA (gepland voor afname na 16 maart) zijn vervallen; Afnamecondities, waaronder toetsvormen, zijn aangepast; Er zijn aanpassingen in het examenreglement m.b.t. het aantal herkansingen, het omgaan met (nieuwe vormen van) onregelmatigheden, het gebruik van toegestane hulpmiddelen.

Als er dan toch nog onbillijkheden van overwegende aard zijn, kan gebruik gemaakt worden van hardheidsclausule in [het Besluit Eindexamens voortgezet onderwijs 2020](#) (artikel 15) waarbij het bevoegd gezag de kandidaat een extra herkansing van het schoolexamen kan bieden.

E Bepaling uitslag

De bepaling van de uitslag vindt plaats op basis van de behaalde schoolexamenresultaten. De regeling is in [het Besluit Eindexamens voortgezet onderwijs 2020](#) te vinden. De uitslagbepaling kent voor de meeste leerlingen dus geen centraal examen² en voor alle kandidaten geen bepaling waarmee het gemiddelde van het centraal examen wordt meegewogen.

Bijzondere aandacht in deze fase (E) is nodig voor de bepaling van het schoolexameneindcijfer. Dat verloopt voor vakken zonder centraal examen anders dan gebruikelijk. Het uitgangspunt vormen de resultaten voor het schoolexamen op één decimaal. Om maximale helderheid te scheppen is het verstandig dat de directeur de resultaten schriftelijk aan de kandidaat bekend maakt, onder mededeling van de mogelijkheid tot deelname aan twee of drie resultaatverbeteringstoetsen (afhankelijk van de schoolsoort)³. Een stappenplan voor de uitslagbepaling is opgenomen in de [aanvulling op servicedocument 2](#).

Als de school de berekeningsprocedures correct heeft toegepast, is de juridische basis op orde.

Elke kandidaat mag, ongeacht de uitslag, twee of drie resultaatverbeteringstoetsen maken³. Zie voor de regeling het [Besluit Eindexamens voortgezet onderwijs 2020](#). Deze resultaatverbeteringstoets is per vak voor alle leerlingen identiek. Zie hiervoor ook de handreiking de [Handreiking resultaatverbeteringstoetsen van Cito](#). Omdat het verschijnsel rv-toets nieuw is, verdient het aanbeveling een helder proceduredocument voor constructie, afname en beoordeling van resultaatverbeteringstoetsen op te stellen. Zie hiervoor stap F.

Als gevolg van de niet-voorzienbare aanpassingen in PTA en/of examenreglement kunnen verschillen tussen scholen zichtbaarder worden of ervaren worden als sterker dan anders. “Als mijn school op dezelfde wijze als school X had gehandeld, dan was ik wel geslaagd”. Echter, verschillen tussen scholen vormen een kernelement van ons onderwijsstelsel en zijn geborgd door een zorgvuldige procedure van inrichting van PTA, examenreglement en onderwijs en communicatie hierover naar leerlingen en ouders. Correcte uitvoering van de afgesproken procedures moet dan ook voldoende borging geven aan de juridische houdbaarheid van de uitslag. Zie voor mogelijke kwesties waar ontevredenheid over kan ontstaan bijlage 2.

F Afname en beoordeling rv-toets

Elke kandidaat mag na het vaststellen van de uitslag twee/drie resultaatverbeteringstoetsen maken³. Het verschijnsel rv-toets is nieuw en het resultaat kan zeer betekenisvol zijn voor een leerling. Het resultaat kan het verschil uitmaken tussen slagen en zakken. Gezien het mogelijk

² Voor leerlingen die vervroegd examen hebben afgelegd of gespreid examen afleggen kan er wel sprake zijn van een centraal examen.

³ Een leerling die gezakt zou zijn o.b.v. de SE-resultaten of zijn eindcijfers wil verbeteren, kan deelnemen aan maximaal twee of drie rv-toetsen (in het geval van vmbo-bb en vmbo-kb). Vmbo bb- en kb-leerlingen mogen normaliter al twee herkansingen doen (het beroepsgerichte profielvak en één avo-vak). Zij mogen daarom voor maximaal drie vakken deelnemen aan RV-toetsen. Zie ook [servicedocument 2](#).

grote belang van de rv-toets is het verstandig de procedure zorgvuldig te beschrijven, met een paragraaf voor leerlingen en een paragraaf voor de medewerkers van de school, of eventueel in twee documenten. Op die manier wordt voorkomen dat er geschillen kunnen ontstaan over onduidelijkheden in de uitvoering. Als er dan toch onbillijkheden van overwegende aard zijn, kan gebruik gemaakt worden van hardheidsclausule in [het Besluit Eindexamens voortgezet onderwijs 2020](#) (artikel 15) waarbij het bevoegd gezag de kandidaat een extra resultaatverbeteringstoets kan bieden.

Hieronder een aantal tips voor een heldere procedure:

- Zorg ervoor dat voorafgaand aan de uitslagbepaling de procedure schriftelijk is opgesteld en bij alle relevante medewerkers en bij de leerlingen en ouders bekend en inzichtelijk is;
- Zorg ervoor dat de procedure schriftelijk aan de kandidaten wordt uitgereikt; zie erop toe dat elke kandidaat ervan kennisneemt;
- Neem in de procedure voor leerlingen ten minste het volgende op:
 - o Aanmeldingstermijn en aanmeldingsprocedure (bij wie, uiterlijke datum);
 - o Uitvoeringstermijn (in welke periode worden de rv-toetsen afgenomen);
 - o Inhoud van de rv-toets (de rv-toets gaat zo veel als mogelijk over het gehele PTA);
 - o Rv-toetsen worden opgesteld, beoordeeld en genormeerd door examinatoren van de eigen school;
 - o M.b.t. de rv-toets heeft de kandidaat, volgens de AVG, inzagerecht en op zijn verzoek recht op een kopie van de antwoorden, waarbij zowel het gemaakte werk als de correcties en opmerkingen van corrector(en) onder begeleiding kunnen worden ingezien⁴. Geadviseerd wordt om een procedure voor het inzagerecht op te stellen, bijvoorbeeld door op te nemen dat het resultaat van de rv-toets op verzoek van de leerling kan worden ingezien en besproken in aanwezigheid van een lid van de schoolleiding, niet de directeur, en bij minderjarigheid van de kandidaat eventueel zijn wettelijke vertegenwoordiger. Van de inzage wordt een kort verslag opgesteld;
 - o Ook kandidaten die in het voorlaatste jaar reeds een vak hebben afgesloten, hebben recht op een rv-toets. Zie [het Besluit Eindexamens voortgezet onderwijs 2020](#), artikel 10;
 - o Maatregelen in geval van onregelmatigheden of ongeoorloofde afwezigheid bij de rv-toets, zie ook [het Besluit Eindexamens voortgezet onderwijs 2020](#), artikel 14. De maatregelen zijn vergelijkbaar met de maatregelen uit EB artikel 5;
 - o De bezwaarprocedure: bij wie kan de leerling en op grond waarvan bezwaar aantekenen; welke stappen worden vervolgens gezet.
- Neem het bovenstaande ook in de procedure voor examinatoren op en voeg daaraan toe:

⁴ Zie eventueel voor de recente ontwikkelingen van het inzagerecht en recht op een kopie: <https://www.vo-raad.nl/nieuws/protocollen-centrale-examens-2020-beschikbaar>

- Vier-ogen-principe. Overweeg een werkwijze waarbij de examinator er niet alleen voor staat; betrek bij constructie, eventueel afname (mondeling), beoordeling en normering een collega, bij voorkeur van de eigen school. Wanneer uitgegaan wordt van het vier ogen principe, neem dit ook op in de procedure;
- Bewaartermijn. Volgens artikel 19 van [het Besluit Eindexamens voortgezet onderwijs 2020](#), moet het werk van de resultaatverbeteringstoets ten minste zes maanden na de vaststelling van de uitslag bewaard worden door de directeur, ter inzage voor belanghebbenden. Dat geldt ook voor de opgaven van de rv-toetsen.

G Bepaling uitslag

De bepaling van de uitslag vindt plaats op basis van de behaalde schoolexamenresultaten inclusief resultaat van de rv-toetsen. De regeling is opgenomen in [het Besluit Eindexamens voortgezet onderwijs 2020](#) en wordt concreet uitgewerkt en toegelicht in een stappenplan voor de uitslagbepaling dat is opgenomen in de [aanvulling op servicedocument 2](#). De uitslagbepaling kent dus voor de meeste leerlingen geen centraal examen⁵ en voor alle kandidaten geen bepaling waarmee het gemiddelde van het centraal examen wordt meegewogen.

Bijzondere aandacht in deze fase (G) is nodig voor de bepaling van het schoolexameneindcijfer in de gevallen waar een rv-toets is afgelegd. Het resultaat van de rv-toets wordt meegewogen in het schoolexamencijfer en is dus niet als zelfstandig resultaat zichtbaar op de cijferlijst. Om maximale helderheid te scheppen is het verstandig dat de directeur het resultaat van de rv-toets(en) en de eindcijfers van het schoolexamen schriftelijk aan de kandidaat bekend maakt. De uitslag maakt de directeur sowieso schriftelijk bekend aan de kandidaat.

⁵ Voor leerlingen die vervroegd examen hebben afgelegd of gespreid examen afleggen kan er wel sprake zijn van een centraal examen.

Bijlage 1. Voorbeelden kwesties gewijzigde afname schoolexamentoetsen

Op grond van de gewijzigde afname van schoolexamentoetsen of vanuit de omgang met de coronacrisis kunnen kwesties uitgroeien tot een conflict. Te denken valt aan de volgende situaties (niet limitatief). Voor alle kwesties geldt dat een correcte uitvoering van de procedure ervoor zorgt dat de juridische basis op orde is.

1. Voorbereiding op de schoolexamentoetsen
 - a. De voorbereiding op de schoolexamentoetsen met les op afstand is als onvoldoende ervaren;
 - b. De communicatie over de als gevolg van Covid-19-maatregelen gewijzigde inhoud en/of gewijzigde uitvoering van de schoolexamentoetsen is als onvoldoende of onduidelijk ervaren;
2. Afname van de schoolexamentoetsen
 - a. Er was, met name met afstandstoetsing, sprake van technische belemmeringen;
 - b. De leerling heeft te maken met een thuissituatie die in sterke mate belemmerend heeft gewerkt bij het afleggen van door de Covid-19-maatregelen aangepaste schoolexamens;
 - c. De leerling heeft een extra ondersteuningsbehoefte, waaraan als gevolg van de Covid-19-maatregelen onvoldoende tegemoet is/kon worden gekomen;
 - d. De leerling meldt een voor hem/haar aantoonbaar nadeel van de aangepaste toetsing (bijvoorbeeld stotteren bij mondeling);
 - e. De leerling heeft te maken gehad met (ernstige) zorgen om de eigen gezondheid of die van anderen in de omgeving; de leerling heeft te maken gehad met (ernstige) sociaal-emotionele problematiek als gevolg van de Covid-19-situatie;
 - f. Het bewaren en/of archiveren van gemaakt schoolexamenwerk/-toetsen heeft in de Covid-19-situatie niet plaatsgevonden (o.a. mondelinge toetsing zonder opname);
3. Correctie en normering
 - a. Correctie, beoordeling en/of normering van met name afstandstoetsing en aangepaste toetsing zijn onvoldoende inzichtelijk;
 - b. Er is geen invulling gegeven aan het inzagerecht van de leerling;
4. Gelijkwaardige behandeling
 - a. Leerling meldt (grootschalige) fraude in de aangepaste toetsafname door anderen, waardoor de leerling zelf nadeel ervaart;
 - b. Leerlingen meldt (als gevolg van de Covid-19-situatie) het gedogen van niet afleggen van alle toetsen, waardoor de leerling zelf nadeel ervaart.

Bijlage 2. Voorbeelden mogelijke kwesties verschillen tussen scholen

Als gevolg van de niet-voorzienbare aanpassingen in PTA en/of examenreglement kunnen verschillen tussen scholen zichtbaarder worden of ervaren worden als sterker dan anders. Hieronder een niet-limitatieve lijst van mogelijke en voor-de-hand-liggende kwesties waar ontevredenheid over kan ontstaan rondom. Door correcte uitvoering van PTA en/of examenreglement en eventuele aanpassingen daarin, is de juridische basis op orde.

1. Herkansingen
 - a. Het aantal geboden herkansingen en/of de regeling voor de herkansing wordt (in samenhang met de aanpassingen in pta en/of examenreglement) als onvoldoende ervaren in vergelijking met andere scholen om te voorzien in een passende aanpak van de gevolgen van de Covid-19-situatie op de school;
2. Faciliteiten, toegestane en aangeboden hulpmiddelen
 - a. De mogelijkheden voor maatwerkexamining (examen in voorexamenjaar, examen op hoger niveau, gespreid examen, e.d.) zijn binnen de Covid-19-aanpak van de school als onvoldoende ervaren in vergelijking met andere scholen;
 - b. Voorzieningen als laptops, boeken en andere hulpmiddelen zijn binnen de Covid-19-aanpak van de school als onvoldoende ervaren in vergelijking met andere scholen;
 - c. Toegestane hulpmiddelen bij het maken van schoolexamens zijn binnen de Covid-19-aanpak van de school als onvoldoende ervaren in vergelijking met andere scholen;
3. Omvang uit te voeren schoolexamenprogramma na sluitingsdatum scholen (16 maart)
 - a. De omvang van het na 16 maart nog af te ronden schoolexamenprogramma wordt ervaren als te groot of juist te klein in vergelijking met andere scholen;
4. Mate van alternatieve vormen van toetsen/afstandstoetsing
 - a. De als gevolg van Covid-19-maatregelen gekozen alternatieve vormen van toetsen/afstandstoetsing zijn als te beperkt of juist te omvangrijk in vergelijking met andere scholen ervaren;
5. Omgang met (nieuwe vormen van) onregelmatigheden
 - a. De mate van striktheid waarmee omgegaan wordt met (als gevolg van Covid-19-maatregelen nieuwe vormen van) onregelmatigheden tussen scholen wordt als onrechtvaardig ervaren in vergelijking met andere scholen;